

Peter Bootsma, *‘Als het niet kan zoals het moet...’ Jan de Koning, een biografie* (Amsterdam: Boom, 2023, 320 pp., ISBN 9789024458264).

In *‘Als het niet kan zoals het moet...’ Jan de Koning, een biografie* schetst Peter Bootsma het veelbewogen leven van Jan de Koning (1926-1994). De Koning was een bepalende politicus in de naoorlogse Nederlandse geschiedenis en bekleedde tijdens zijn politieke carrière diverse functies. Zo was hij Eerste en Tweede Kamerlid, lid van het Europees Parlement, partijvoorzitter van de Anti-Revolutionaire Partij (ARP), en minister op verschillende departementen, waaronder Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Nederlandse politieke historici benadrukken vaak zijn pragmatische politiek en beschrijven vooral zijn werk op bepalende politieke momenten. Zo speelde De Koning een cruciale rol in de eenwording van het CDA, was hij tot driemaal toe informateur bij kabinetsformaties, en werd hij gezien als nestor en tweede man van het CDA in de Kabinetten Lubbers. Een biografie van de politicus miste echter tot nu toe. Het oeuvre van Bootsma bestaat uit verschillende politieke biografieën, waaronder één over Dries van Agt, en hij schreef verschillende boeken over de naoorlogse Nederlandse politieke geschiedenis. Dit maakte hem de perfecte kandidaat voor het schrijven van deze missende biografie over De Koning.

Volgens Bootsma is de veelzijdige politieke carrière van De Koning niet de enige reden om een biografie over hem te schrijven. Ook vóór zijn politieke leven maakte De Koning noemenswaardige dingen mee, waar hij later regelmatig naar verwees: zo raakte hij betrokken bij het verzet tijdens de Tweede Wereldoorlog en ging hij vlak daarna als militair naar Nederlands-Indië. Daarmee kwam, aldus Bootsma, ‘een flink deel van de geschiedenis van Nederland [...] immers in hem samen’ (7). Deze redenatie is goed terug te zien in de opzet van het boek. In tien hoofdstukken, ieder met een kenmerkend citaat als titel, volgt Bootsma chronologisch het leven van De Koning vanaf zijn jeugd in Zwartsluis tot aan zijn ministerschap in de Kabinetten-Lubbers. Aan de hand van krantenartikelen, diverse archieven en vele gesprekken met bekenden van De Koning schetst Bootsma een levendig beeld van deze politicus, en weet hij enkele bekende anekdotes te bevragen. De biograaf betoogt met deze opzet overtuigend dat De Konings verschillende ervaringen vanaf zijn jeugd in Zwartsluis zijn werk en houding in zijn latere politieke leven vormden.

Zo gaat de auteur behalve op De Konings ervaringen in de Tweede Wereldoorlog en Nederlands-Indië ook uitgebreid in op zijn studietijd in Utrecht en zijn eerste werkzame jaren bij onder andere de Christelijke Boeren- en Tuindersbond. De lezer leert hem kennen als een man die zich

bescheiden kon opstellen, die wars was van conflict, met diplomatie de politieke neuzen dezelfde kant op manoeuvreerde, en bovenal pragmatisch en doelgericht opereerde; eigenschappen die De Konings politieke leven zouden karakteriseren. Verder laat Bootsma zien hoe De Konings pragmatische en bemiddelende houding uiting kreeg in zijn privéleven. Dit gebeurde bijvoorbeeld toen hij als gereformeerd protestant uit Zwartsluis tijdens zijn studententijd verliefd werd op de katholieke Surinaamse Molly Rellum. De relatie leverde soms opgetrokken wenkbrauwen op. Pogingen een middenweg te zoeken tussen de twee geloven zorgden – samen met praktische overwegingen zoals woonplaats – dat de twee zich gedurende hun leven bij verschillende kerken zouden aansluiten. Volgens Bootsma getuigde deze keuze van een pragmatisch en bemiddelend karakter dat verder tot uiting kwam in De Konings latere leven als partijvoorzitter van de ARP, Kamerlid en minister.

Met deze opzet biedt Bootsma dus een persoonlijker inblik in het leven van De Koning dan de politiek historicus tot nu toe van hem kende. Hij laat zien dat het bestaande beeld van De Koning als bemiddelaar en pragmaticus ook in zijn privéleven tot uiting kwam. Bootsma kiest ervoor om het leven van De Koning vóór hij actief werd in de politiek ongeveer evenveel ruimte te geven als de jaren van zijn politieke en bestuurlijke carrière. Deze opzet heeft ook enkele nadelen. Zo zijn sommige passages over het privéleven van De Koning, zoals die over zijn relatie met Molly Rellum, vrij lang. De opbloeiende verliefdheid tussen de twee wordt uitgebreid beschreven. Een aantal pagina's is zelfs bijna volledig gevuld met citaten uit liefdesbrieven die synthese van de auteur missen. Deze passages hadden korter gekund zonder Bootsma's overkoepelende these over De Konings karaktereigenschappen als leidraad door zijn gehele leven heen tekort te doen.

Daarnaast blijft de bijdrage aan de historiografie over de Nederlandse politieke geschiedenis en in het bijzonder over de politieke carrière van De Koning met deze opzet beperkt. Hoewel de biografie het beeld van het pragmatische karakter van De Koning verrijkt, verdiept ze niet onze kennis van de man als politicus. Waar de stukken over zijn persoonlijke leven soms wat langdradig zijn, volgen de bekendere anekdotes en gebeurtenissen in het politieke en bestuurlijke deel van de biografie elkaar namelijk snel op. Zo herhaalt Bootsma de bekende anekdote hoe Ruud Lubbers en De Koning samen na de verkiezingen in 1982 zijn vrouw Molly de Koning overtuigden haar man de positie als minister van Sociale Zaken op zich te laten nemen; iets waar zij in eerste instantie tegen was door de hoge werkdruk die dit zou opleveren. Maar wat waren nu echt De Konings beweegredenen om bijvoorbeeld deze post op zich te nemen? Hoe beïnvloedde hij precies de besluitvorming in zijn verschillende politieke functies als partijman en bewindspersoon? Deze vragen blijven onbeantwoord, terwijl De Koning toch op bepalende momenten in de politieke geschiedenis een belangrijke rol speelde.

Bootsma zet bijvoorbeeld in iets minder dan tien pagina's De Konings jaren als minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in de eerste twee Kabinetten-Lubbers uiteen. De biograaf heeft voor deze paragraaf geen archieven geraadpleegd, maar maakt voornamelijk gebruik van de bestaande literatuur, krantenberichten, gesprekken met betrokkenen en hier en daar een kamerstuk. Toch werd in deze jaren de sociale zekerheid in Nederland flink hervormd, veranderden de verhoudingen tussen overheid, vakbonden en werkgevers ingrijpend en werd er over de gehele linie bezuinigd op overheidsuitgaven; genoeg aanknopingspunten om De Konings politieke rol en beweegredenen te onderzoeken. Bootsma schrijft dat 'De Koning geheel achter de financieel-economische doelstellingen van het regeerakkoord [van Lubbers I, H.B.] stond' (218), maar verklaart dit standpunt niet. In plaats daarvan gaat hij vooral in op de verhoudingen binnen het kabinet en de werkwijze van De Koning. Maar waar kwamen De Konings standpunten vandaan? Volgde hij het uitgestippelde beleid of agendeerde hij ook zelf inhoudelijke punten? En wat was zijn precieze rol op bepalende momenten van besluitvorming in de kabinetten? Deze vragen had Bootsma verder kunnen uitdiepen. Over het geheel presenteert dit tweede deel van de biografie voor de politiek historicus dus een bekend verhaal, terwijl het voor het bredere publiek wellicht iets te snel gaat om de cruciale maar soms onopvallende rol van De Koning in de politieke geschiedenis goed te vatten.

Ondanks deze nadelen heeft Bootsma een vlot te lezen en interessante biografie geschreven, waarin hij de lezer in ieder hoofdstuk niet alleen een stukje van het leven van een invloedrijk politicus laat zien, maar deze ook in vogelvlucht meeneemt naar verschillende kenmerkende gebeurtenissen en thema's van de Nederlandse geschiedenis van de twintigste eeuw.

Heleen Blommers, Centrum voor Parlementaire Geschiedenis,
Radboud Universiteit Nijmegen